
*En intervjustudie om behov hos
och bemötande av*

Barn och unga som flytt till Sverige utan familj

2017

Freee

Zone

Innehållsförteckning

2	Bakgrund
4	Om FreeZone
5	Om projektet
6	FreeZone:s utgångspunkter
9	Ungdomarna berättar
13	Boendepersonalen berättar
16	Ungdomarnas behov utifrån intervjuerna
21	Boendepersonalens behov utifrån intervjuerna
25	Det här gör FreeZone
28	Ungdomarna berättar – flykten till Sverige
30	Bakgrundsinformation om de intervjuade
31	Referenser

Den här rapporten är resultatet av en inledande behovsstudie som FreeZone genomfört under hösten 2016 och våren 2017. Behovsstudien är en del av projektet *Skånes Fria Zoner* (2014–2017) och har möjliggjorts med stöd av Allmänna Arvsfonden och Länsstyrelsen Skåne. Ett stort tack till alla ungdomar och yrkesverksamma som har ställt upp på intervjuer. Utan ert engagemang hade behovsstudien inte varit genomförbar.

Intervjuer och sammanställning: Midia Osman Taha

Rapport: Ebba Åstrand Raij

Korrektur och bearbetning: Linn Ehde

Copyright: FreeZone

Bakgrund

“Jag blev så rädd för [boende]personalen att jag blev torr i munnen, hade ingen saliv kvar”

*“Min lärare sa att jag aldrig kommer kunna nå min dröm”**

Bemötandet av barn och unga som flytt till Sverige utan familj brister och mänskliga rättigheter kränks dagligen. Projektet riktar sig till personal och beslutsfattare som möter dessa barn och ungdomar.

Människor runt om i världen flyr från krig, förtryck och fattigdom. Många söker skydd i grannländerna medan andra riskerar allt för att ta sig till norra Europa.

År 2015 kom omkring 70 000 asylsökande barn under 18 år till Sverige, varav 35 000 flydde utan vårdnadshavare. Drygt 32 000 av de som flydde hit utan vårdnadshavare år 2015 identifierar sig som pojkar.¹ Två år senare är många av barnen och ungdomarna i slutskedet av asylprocessen. Det innebär att det inte finns fler övre instanser de kan överklaga hos. De som får avslag under 2017 behöver därmed välja mellan att lämna Sverige eller gå under jorden.

Flera Barn- och ungdomspsykiatrimottagningar bekräftar bilden av en ökad psykisk ohälsa bland barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare.² I februari 2017 kallade Barnombudsmannen till krismöte efter uppgifter om att många barn som flyr mår så dåligt att de vill ta sina liv. Det fanns uppgifter om att barn planerade att ta sina liv tillsammans.³ Enligt bland annat Socialstyrelsen är en stor bidragande orsak till den utbredda psykiska ohälsan den långa och smärtsamma asylprocessen, väntetiden på uppehållstillstånd, samt ovissheten om framtiden.⁴

Under år 2016 fick FreeZone förfrågningar från ett flertal kommuner att starta *Fria zoner* för nyanlända ungdomar. Som en följd av förfrågningarna genomförde vi en pilotsatsning som samordnades av Midia Osman Taha, som själv flytt till Sverige som

*Två citat från ungdomar vi träffade i samband med att vi höll i *Fria zoner* på ett HVB-hem. Ungdomarna har erfarenhet av flykt till Sverige utan familj.

¹ Migrationsverket, *Statistik 2015*

² Olsson Klugman, Olof, *Larm om psykisk ohälsa hos ensamkommande*, Tidningensyren, publicerad: 2017-02-03

³ Juhlin, Johan, *Barnombudsmannen kallar till krismöte: "Ensamkommande planerar kollektivt självmord"*, publicerad: 2017-02-14

⁴ Socialstyrelsen, *Många kommuner känner till självmordsplaner bland ensamkommande*, publicerad: 2017-02-15

barn och som dessutom har egna erfarenheter av hedersrelaterat förtryck. Förutom att hålla *fria zoner* på boenden fick Midia i uppdrag att undersöka vilka behov som finns hos målgruppen och hur vi kan bemöta dessa på bästa sätt. Midia genomförde djupintervjuer med ungdomar som flytt till Sverige för att undersöka vilka behov de själva uttrycker att de har samt vilka strategier de själva har för att möta behoven. Vi har valt att låta ungdomarnas behov stå i fokus i den här rapporten. Deras behov präglas av individuella erfarenheter. Gemensamt bor de nu i ett främmande land utan sina föräldrar, med traumatiska minnen från sin flykt. I slutet av rapporten går det att ta del av ungdomarnas minnen från flykten till Sverige.

Under möten med personal på asylboenden har de uttryckt en avsaknad av redskap, kompetens och metoder som fyller både yrkesverksammars och de ungas behov. Som boendepersonal möter en dagligen barn och ungdomar som mår dåligt och känner stor uppgivenhet. Flera av de intervjuade har indikerat att boendepersonalens tuffa arbetsituation riskerar att leda till utmattning och/eller uppsägning om personalen inte själva har verktyg för att se till sina egna behov. Med den förståelsen har vi valt att även inkludera boendepersonalens behov i den här studien. Vi tror att om yrkesverksamma som bemöter nyanlända barn och unga mår bra och har förutsättningar för att göra ett bra arbete så får barnen bättre förutsättningar att hantera sin livssituation.

Om FreeZone

FreeZone är en barnrättsorganisation som grundades år 2013 av socionomen Johanna Salama. Organisationen verkar för ungas fri- och rättigheter samt för att unga ska ha möjlighet att utvecklas och växa i trygghet, forma sin identitet och göra sina egna livsval. Vi arbetar för ett samhälle fritt från hedersrelaterat hot, våld och förtryck.

Målgruppen är barn och unga i åldrarna 11–22, med fokus på de som har begränsande livsutrymmen till följd av hedersnormer samt de som har erfarenhet av flykt utan vårdnadshavare.

FreeZone utbildar yrkesverksamma för att de ska få kunskap och redskap att stärka ungas rättigheter, bemöta och synliggöra psykisk ohälsa och hedersrelaterat våld, hot och förtryck bland barn och ungdomar. FreeZone erbjuder även rättighetsbaserade och stärkande aktiviteter för ungdomar samt väcker opinion med ungas röster i fokus.

FreeZone fungerar som en brygga mellan unga och yrkesverksamma samt beslutsfattare. Vi fokuserar på de ungas behov och stöttar de yrkesverksamma så att de har kunskap och metoder för att tillgodose behoven på bästa sätt.

I FreeZone:s verksamhet har vi nära samarbeten med yrkesverksamma och chefer som möter barn och unga i olika skånska kommuner. På flera håll uttrycker våra samarbetspartners stora behov av förebyggande värdegrundsarbete med ungdomar som lever i en hederskontext och/eller flytt till Sverige utan vårdnadshavare. Våra samarbetspartners efterfrågar redskap för att kunna ge adekvat stöd till dessa ungdomar. FreeZone har fått förfrågningar om att anpassa vårt stärkande och rättighetsbaserade metodmaterial *Fria Zoner* - som riktar sig till unga som lever med hedersnormer - för att arbeta i samtalsgrupper på skolor och boenden med barn och ungdomar med erfarenhet av flykt.

Om behovsstudien

Vårt syfte

Syftet med projektet är att dels undersöka vilka behov ungdomarna själva uppmärksammar, samt vad boendepersonalen som möter målgruppen ser och efterfrågar. Genom att fokusera på vilka behov de inblandade själva efterfrågar hoppas vi kunna urskilja på vilket sätt FreeZone:s kompetenser kan bidra till ett ökat välmående hos ungdomarna och en ökad trygghet hos de yrkesverksamma.

En kvalitativ studie

Behovsstudien är en kvalitativ studie där vi har intervjuat tio ungdomar som flytt till Sverige utan föräldrar eller juridiska vårdnadshavare. De intervjuade ungdomarna identifierar sig själva som pojkar. Intervjuerna med ungdomarna har ett fokus på deras mående, behov, flykten och bemötande från vuxna. Några intervjuer gjordes individuellt och andra gjordes i grupp. Vi har även intervjuat åtta anställda på olika HVB, fyra organisationer och fem kommunanställda som arbetar med målgruppen. Av säkerhetsskäl har vi valt att låta ungdomarna och boendepersonalen vara anonyma. Mer information om de övriga yrkesverksammas bakgrund hittas i slutet av rapporten.

Våra målgrupper i behovsstudien

- ❖ Barn och unga som flytt till Sverige utan familj
- ❖ Yrkesverksamma som möter ovannämnd målgrupp

De intervjuade ungdomarna har flytt från Syrien, Afghanistan, Somalia och Irak. De identifierar sig alla som killar. Vissa bor på HVB, andra hos släktingar och enstaka bor i stödboende. Stödboende innebär lägenhet med tillgång till vuxenstöd. Några av de intervjuade ungdomarna är över 18 år men de har alla gemensamt att de flytt till Sverige som barn. FreeZone väljer att använda begreppet "barn och unga som flytt till Sverige utan familj" snarare än "ensamkommande barn och unga", då det sistnämnda ständigt relaterar till ensamhet. Vissa av barnen är ensamma, medan andra bor hos släktingar. Gemensamt är att de är åtskilda från sina föräldrar eller juridiska vårdnadshavare.⁵

⁵ Hultman, Ole, *Ensamkommande barn - psykologiska perspektiv*, Svenska föreningen för klinisk hypnos, 2008, s.3

FreeZone:s utgångspunkter

FreeZone arbetar genomgående utifrån ett barnrättsperspektiv och med KASAM. För att i den här behovsstudien synliggöra hur olika behov utgår från varandra använder vi oss även av teorin till behovstrappan som en tredje utgångspunkt.

Barnrättsperspektiv

FreeZone arbetar genomgående utifrån ett barnrättsperspektiv. Det innebär att utgå från barnkonventionens rättigheter. Här är artikel tre en av de mest centrala utgångspunkterna: att barnets bästa sätts i första rummet vid åtgärder och beslut som rör barnet. Vi utgår från barnets rättigheter och perspektiv när vi möter yrkesverksamma genom bland annat utbildningar och *Fria Zoner*.

Ett barnrättsperspektiv har också genomsyrat arbetet med behovsstudien. Intervjupersonerna har exempelvis haft inflytande över innehållet i intervjuerna, möjlighet att säga nej till att prata om vissa saker och att påverka längden på intervjun och platsen där intervjun genomfördes.

Barnkonventionens grundprinciper

- ❖ Alla barn har samma rättigheter, lika värde och ska skyddas mot diskriminering (artikel 2)
- ❖ Barnets bästa ska komma i främsta rummet (artikel 3)
- ❖ Alla barn har rätt till liv, att överleva och att utvecklas (artikel 6)
- ❖ Alla barn har rätt att få uttrycka sin åsikt och få den respekterad (artikel 12)

Ytterligare artiklar i Barnkonventionen med stor relevans för målgruppen

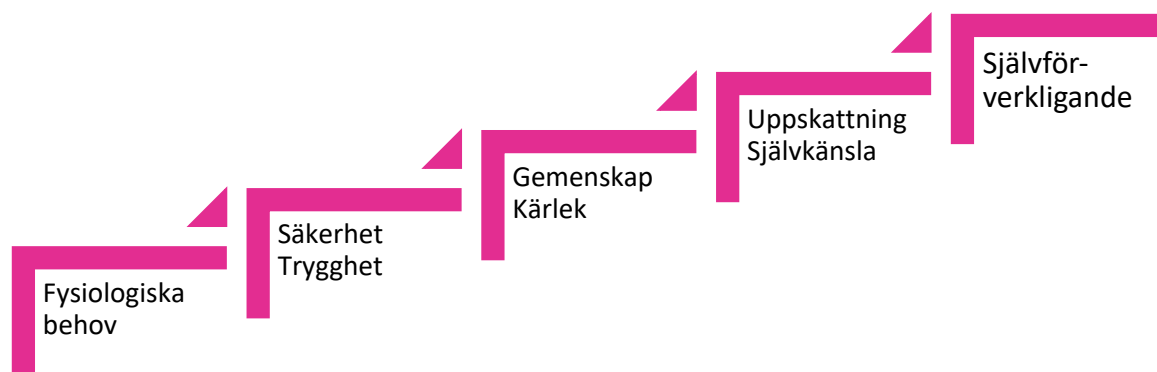
- ❖ Yttrandefrihet (artikel 13)
- ❖ Barn på flykt har rätt till skydd och hjälp i landet de kommer till (artikel 22)
- ❖ Rätten till hälsovård och sjukvård (artikel 24)
- ❖ Rätten till trygghet (artikel 26 och 27)
- ❖ Rätten till fritid, lek och vila (artikel 31)
- ❖ Statens skyldighet att hjälpa barn som blivit utsatt för exempelvis väpnade konflikter, så att de kan må bra och leva ett vanligt liv (artikel 39)
- ❖ Rätten till kunskap om sina rättigheter (artikel 42)

Enligt barnkonventionen räknas alla under 18 år in som barn. I den här behovsstudien ingår även ungdomar som vid intervjutiden är äldre än 18 år. Gemensamt är att de alla kom till Sverige som barn. Även om de som är 18 år eller

äldre inte inkluderas i barnkonventionen finns det mänskliga rättigheter i andra konventioner som omfattar dem.

Behovstrappan

Behovstrappan har utvecklats av den amerikanska psykologen Abraham Maslow. Syftet med behovstrappan är att synliggöra människors grundläggande behov. Med behovstrappan vill Maslow visa att det först steget måste vara uppfyllt innan nästa steg kan få ta plats. Som ett exempel menar han att de fysiologiska behoven måste vara uppfyllda för att de psykologiska behoven av trygghet ska kunna uppfyllas.⁶

Fysiologiska behov är främst behoven av mat, sex, syre, sömn och värme. Tillfredsställs inte dessa behov går vi in i en överlevnadsinstinkt där vi kan drabbas av sjukdomar, irritation, smärta och obehag.⁷

Efter fysiologiska behov kommer behoven av trygghet och säkerhet. Rutiner och kännedom om omgivningen är viktiga trygghetsfaktorer för barn. En ovisshet om framtiden kan bidra till minskad trygghet.⁸

När vi känner trygghet uttrycker Maslow att vi efterfrågar samhörighet och kärlek. Människan har ett behov av att känna grupp tillhörighet och att vara behövd.⁹

⁶ Maslow, Abraham, *A Theory of Human Motivation*, Martino Publishing, Mansfield Centre USA, 2014, s.13f.

⁷ Maslow, 2014, s.4f.

⁸ Maslow, 2014, s.8ff.

⁹ Maslow, 2014, s.11f.

Maslow ser uppskattning och självkänsla som både en inre självrespekt och ett erkännande från omgivning. Tillsammans ger det en känsla av att vara värdefull. Utan uppskattning eller självkänsla känner vi underlägsenhet, svaghet och hjälplöshet.¹⁰

Självförverkligandet är den femte och sista nivån i behovshierarkin. Det handlar om att utvecklas som person och att uppnå sin fulla potential. Den som har uppfyllt alla andra behov i trappan kan ägna sig åt självutveckling och självförverkligande på olika sätt, exempelvis genom studier eller engagemang i olika frågor. Innan behoven i de lägre nivåerna i behovstrappan är uppfyllda går det enligt Maslow inte att ägna sig åt självutveckling fullt ut.¹¹

KASAM – Känsla av sammanhang

Begreppet KASAM - *känsla av sammanhang* - myntades av Aaron Antonovsky som forskade kring kvinnor som överlevde koncentrationsläger under andra världskriget. Han undersökte hur det kom sig att en del kvinnor klarade sig genom koncentrationslägren med en god psykisk hälsa. Teorin KASAM fokuserar på hälsans ursprung. Antonovsky menar att hälsans ursprung är kopplat till en känsla av sammanhang. Som människor mår vi bra av att förstå vad som sker runt omkring oss. Teorin bygger på att en individs förmåga att hantera utmaningar och stress är beroende av personens grad av KASAM.¹²

KASAM innehåller tre centrala begrepp

- ❖ **Begriplighet** – en förståelse
Vi behöver känna en förståelse kring det som sker och uppleva vår tillvaro som strukturerad och förutsägbar
- ❖ **Hanterbarhet** – en tro på sig själv
För att kunna tro på sig själv krävs kunskap, metoder och redskap för att hantera det vi ställs inför i livet.
- ❖ **Meningsfullhet** – en vilja
Vi behöver känna att det vi gör är meningsfullt. Exempelvis genom att vi har en meningsfull fritid och skolgång, men också att vår egen existens har mening.

¹⁰ Maslow, 2014, s.12

¹¹ Maslow, 2014, s.13ff.

¹² Antonovsky, Aaron (2005), *Hälsans mysterium*, 2. Utg. Stockholm: Natur och kultur

Ungdomarna berättar

Många av de ungdomar vi mött under behovsstudien har berättat om traumatiska minnen från flykten till Sverige. I slutet av rapporten går det att ta del av

“Du blir trött på att leva ensam i Sverige. Du blir trött och mår dåligt ibland. Du minns ditt land och ibland har du inget att hålla dig upptagen med och ibland blir man stressad av att laga mat till sig själv. [...] Uppehållstillstånd är väldigt viktigt för mig, men jag har inte det än. Man har många möjligheter i det här landet när man får det. En inre trygghet är uppehållstillstånd och jag väntar på detta. [...] Det är en stor dröm för mig att accepteras i det här landet. Jag tänker på det mycket. 99 procent försöker jag att lära mig svenska och tänker ibland vad ska jag göra med svenskan som jag håller på att lära mig? Jag kommer bli lugn om jag får veta att jag får stanna. [...] Att vara positiv och lära mig svenska och lära mig mer om livet [får mig att må bra]. Jag mår bra när jag spenderar mycket av min tid i skolan. Jag älskar att simma. Jag simmar två gånger i veckan och lär känna nya människor, men jag har inga kompisar som jag kan berätta saker för.” (17 år, citatet är översatt)

“Det är svårt att vara ensam och att inte ha familjen nära. Min familj är på flykt och när jag går till skolan tänker jag på dem och kan inte fokusera. Ingen kan ta bort de tankarna från mig. Ibland kan det bli bra några minuter, 10 minuter, men sen tänker man igen. Jag hade klarat skolan och svenskan om det inte var på grund av dessa tankar. Att tänka på familjen hjälper. Om man är trygg kan man tänka och fixa framtiden. [...] De som har sina föräldrar lever annorlunda. Jag ser stor skillnad mellan dem och mig. De har inga problem och de behöver inte tänka på sin familj. De kan fokusera på att vara tillsammans med familjen. Jag saknar familjen mycket och vill ha dem med mig. [...] Om jag är trygg och bor med min mamma så kan jag välja att utbilda mig till vad jag vill. Om jag vill bli lärare eller läkare så kan jag det, men om tankarna inte klarnat så kan jag inte fokusera ännu. Jag har gått på snickerilektion för att låta tankarna gå förbi.” (17 år, citatet är översatt)

ungdomarnas egna berättelser om flykten och specifika händelser som de minns. Nedan följer ungdomarnas tankar kring deras nuvarande livssituation i Sverige.

"Jag får inte bestämma så mycket, vissa saker ja. Man måste följa rutiner. När jag kom till boendet berättade de om rutinerna och jag följde reglerna och vissa saker var jättestränga. T.ex. det blev mycket små grejer, att inte kunna äta äpple framför datorn. Det var små saker men små saker kunde bli jättemycket. [...] De bestämde att max kl. 22 måste man sova och inte mer än så. Vissa hade problem med att sova och kunde inte sova. Beroende på vilken personal som jobbade fick man antingen prata med personal eller inte. Vissa pratade och vissa skickade dem till sitt rum och vissa av killarna ville inte prata." (20 år)

"Om man inte kan språket kan man inte göra någonting. Det är inte roligt att inte kunna reglerna [i landet]" (16 år, citatet är översatt)

"I Sverige finns det folk från olika länder och det som är viktigast är att förstå samhället och göra sånt så att samhället gillar dig. Jag försöker därför förstå deras kultur för att inte göra de arga." (17 år, citatet är översatt)

"Jag var alltid med mamma [i hemlandet], jag har varit mammas kille. Jag har alltid älskat henne och hjälpt henne och jobbat och samma sak hon. Men ändå vi hade många svåra situationer. Det var mycket kärlek i familjen. Varför kan inte den personen komma till Sverige som man älskar så mycket i hela sitt liv? Det spelar ingen roll om jag 15 eller 18, varför kan jag inte få vara med min mamma?" (20 år)

"[Jag vill lära mig] hur man kan utvecklas i samhället och hur man kan komma in i samhället." (20 år)

"Att följa mina drömmar och önskningar har varit min styrka i livet. Innan kunde jag inte och hade inte möjlighet för det hände dåliga saker, men här lever jag ett enkelt liv och följer mina drömmar. En av mina drömmar är att jobba med media och hjälpa människor." (17 år, citatet är översatt)

"Jag hade velat bli polis eller lärare. Jag vill uppnå mina mål och hjälpa till att bidra till samhället." (17 år, citatet är översatt)

"Jag vill ha det yrke som jag vill [sjuksköterska] och jobba med goda människor." (20 år)

”Det är bra att jag är i ett säkert land utan krig och att jag vet att jag kommer att leva imorgon och i flera månader och mycket mer. Med vänner är jag glad och jag går på träning, men när jag kommer hem, varje steg som jag kommer närmare hemmet känner jag mig ensam och då ledsen och saknar andra. Om man är på träning och i skolan och med andra mår man bättre, men när man kommer närmare hem blir man ensam och ensammare. Man kan inte heller ringa kompisar och träna hela tiden. Jag brukar då titta på Facebook och video på Youtube, men blir då ännu ledsnare så jag inte kan sova på hela natten då de påminner mig om allt som hänt. Det enda jag kan göra är att försöka glömma bort, lägga mig igen och tänka på positiva saker och glömma de dåliga sakerna.” (20 år)

Vi frågade några av ungdomarna hur de skulle uppskatta sitt mående på en skala mellan 0–10, där 0 är lägsta möjliga och 10 är högsta möjliga:

”Jag mår bra hos min farbror, men just nu är det siffran 0 för mig, för att jag är utan familjen. Jag tänker att jag är utan min familj. Det som kan få mig att må bättre är om familjen är med mig.” (17 år, citatet är översatt)

”En 6:a. Det är inte bra att vara ensam. Om jag är ensam utan föräldrar kommer jag inte att klara det. De är i Irak och det är oroligt där. Jag orkar för att jag vill vänta på dem. Det är mitt hopp att tro att de kommer. Föräldrarna kommer hit och det blir bra då. Det som hjälper är att klara skolan och tänka på framtiden.” (16 år, citatet är översatt)

*”I Sverige 3, trots att jag inte har något boende [han bor hos sin bror]. När man inte bor här [i Sverige] längre är det 0.”
(17 år, citatet är översatt)*

”Kanske 5. Pendlar mellan 0 och 10 för att när du bor ensam i Sverige blir du trött och mår dåligt ibland. Och du minns ditt land och ibland har du inget att göra för att göra dig upptagen.” (17 år, citatet är översatt)

*”Jag ligger på en femma, det är okej. Det är både bra och dåligt för att man känner sig ensam och man vet inte vad som kommer att hända. Det är dåligt i början men sen känns det mer okej. Att träffa vänner och prata med lärare om saker som händer känns bra och det har fått mig att må bättre.”
(20 år)*

Vi frågade sedan vad de behöver för att de ska kunna höja sig på skalan:

"Att jag får uppehållstillstånd." (17 år, citatet är översatt)

"[Att] föräldrarna kommer hit och att klara skolan. Tänka på framtid." (16 år, citatet är översatt)

"Att inte behöva tänka på familjen utan tänka på skolan och framtiden, men just nu är det krig i hemlandet och familjen är där och man lider. Vi är fortfarande barn." (17 år, citatet är översatt)

"Att vara positiv mer och att lära mig svenska och studera och lära mig mer om livet." (17 år, citatet är översatt)

"Att kunna glömma bort allt men det går inte. Försöker ha kul och tänka på framtiden och det känns lite bättre." (20 år)

Vi frågade sedan samma ungdomar vad som hjälper dem att må bra:

"Att inte bråka och ha bra vänner och skolan. Och att man har sina kusiner här." (17 år, citatet är översatt)

"Att vara med kompisar i skolan och att gå ut med dem." (16 år, citatet är översatt)

"Att vara i skolan med kompisar, att respektera lärare och att umgås med vänner" (17 år, citatet är översatt)

"Många saker, att studera, att lyssna på musik, simma och idrott." (17 år, citatet är översatt)

"Träffa vänner, träning och sånt." (20 år)

Boendepersonalen berättar

Boendepersonalens syn på de ungas mående och behov

“Det är bara psykiska problem med killarna. De är väldigt oroliga, tänker mycket på familjen och framtiden som är oklar. Det är de väldigt oroliga för och det händer mycket problem på grund av detta.”

“Barnen behöver vägledning om sina mål. De behöver till exempel sätta upp mål för utbildning, arbete och framtid. Hur fungerar samhället och varför fungerar den som den gör? De vet till exempel inte varför de deltar i olika aktiviteter. De vet till exempel inte varför det är viktigt att studera svenska. [...] Barnen behöver prata och särskilt nu p.g.a. den nya lagen och de är oroliga om de kommer avvisas när de fyller 18 år. Personalen är upptagna, lagar mat och har andra arbetsuppgifter. Vi hinner inte prata med dem. Barnen behöver fler samtal för att de ska våga öppna upp sig. [...] Barnen har ju gode män som stöd men oftast har dessa för många barn att ta hand om och det brister på gode män så socialtjänsten har inte råd att bli av med dem som finns.”

“Alla barn har en person i personalen som de vill lita på. De vill prata med en person som inte skriver in det de säger i systemet. De tror att allt de pratar om skrivs in i vårt system. De vill ha någon som kan lyssna på dem och behålla deras hemligheter.”

“De respekterar mig för att jag bryr mig. Jag finns här för dem när det är allvar.”

“De behöver lita mer på folk. De har en viss misstänksamhet mot vuxna, Socialen och Migrationsverket. De har taggarna utåt väldigt länge. Det är inte konstigt med deras resa och vad de riskerar.”

“De har blivit sexuellt utnyttjade, sålt allt de har och gått igenom allt möjligt för att komma hit. De känner sig ensamma.”

“En stor grej är just samtal, de behöver prata. Många är tonåringar och är mammas pojkar och vill ha den kärleken. De har fortfarande inte kommit ifrån mammas kärlek och det behovet.”

“Maten är jätteviktig för dem”

“Utbildning, att de lär sig och går i skolan [är något som ungdomarna behöver]. Och integration är jätteviktigt och att de lär sig om samhället, för det är en helt annan kultur, information och klimat i det nya landet. Det behövs.”

“[Ungdomarna] saknar ofta utbildning. Skolan har ej funkat, det är ett stort glapp. De måste jobba hårt för att komma ikapp. Inte många [av ungdomarna] som kan engelska. Svårt att inte kunna det. De lär sig både engelska och svenska. De har 700 kronor i månaden och får extra bidrag för kläder. De lever ganska snålt. [...] Det som är jobbigt är att de går till skolan och ser att andra elever har en annan standard. Då puttats många in i kriminalitet för att få snabba pengar. I gymnasiet får de mer, 2000 kronor. Det kan man klara sig hyfsat bra på.”

“Olika aktiviteter för ungdomarna är jätteviktigt. De är ofta på boendet men nu går de i skolan. Ibland behöver de andra aktiviteter också. De ska inte bara sitta hemma för att de ska integreras, komma ut och träffa nya människor. Ibland kommer det att kosta kommunen pengar.”

“De vill ha praktiska saker, busskort. Att sitta fast i Höganäs är inte kul. [Ungdomarna efterfrågar] pengar så att de kan köpa grejer. [...] De saknar också kontakt med samhället i övrigt. De håller sig för sig själva.”

“[Ungdomarna har behov av att] stärka sin självkänsla. Att våga tro på sig själva för det har de svårt med.”

“Vi vill skapa aktiviteter för att de ska komma in i samhället. Men motivationen hos killarna är väldigt låg och det är tråkigt. Man ska nästan tvinga dem. Regnar det lite ute kanske de inte vill gå utanför dörren.”

De [föräldrarna] undrar varför jag [ungdomen] inte skickar hem pengar. Föräldrarna tror att man tjänar mycket pengar i Sverige. [...] Det gnager i deras själ, att de har fått en resa för att de ska skicka hem pengar. Det är deras ansvar.”

“[Ungdomarna saknar information kring] deras asylprocess och samhällsinformation. Kortfattat någon som svarar på deras frågor. Hur samhället fungerar. [...]Handledning behöver de. Handledare som är tillgängliga.”

Boendepersonalens egna behov

“Flera HVB-hem lägger ner. Staten var ej redo för så många flyktingar. Personalen säger upp sig och traumatiserade ungdomar behöver prata.”

“Vi har inte haft den erfarenheten att se vad som händer när en ungdom avisas, i alla fall jag har aldrig sett det. Jag vet inte hur jag ska göra. Jag tror inte att mina kollegor vet heller. Vi har inte varit i den här situationen ännu. Man kan bara gissa hur de kommer att må. Men det är en helt ny grej. Jag vet inte hur det kommer att vara, men det är viktigt att man ska veta mer, just för personal för det kommer att påverka mycket. Just nu har det spridits mycket negativitet. De ser på sociala medier att kompisar avvisats till hemlandet. De säger att det förstör hela livet för dem. [...] Jag behöver veta hur jag ska hantera en sådan situation. Det är inte alltid bäst att trycka på den röda knappen och att polisen ska komma. Man behöver veta hur man ska göra för att de här ungdomarna har problem och man behöver hantera det på bästa sätt. Det är klart att ett sånt besked är jobbigt för dem. Jag vill inte blanda in för mycket känslor, men man måste tänka på att det här är människor.”

“Det kan bli tjafs. Vissa får tråkiga besked från hemlandet, någon har dött, har inte pratat med föräldrarna på flera år. Det är ryggsäckar som vi måste förstå att de här ungdomarna har. Och då man tar sönder ett bord, en stol. Vi måste lyssna på signaler. Det kan handla om att téet inte var gott. Det bottnar i att hans mamma mår dåligt i Syrien och har inte medicin.”

“Jag saknar riktlinjer. Jag saknar samverkan, samarbete och samtycke bland personalen. Jag känner att jag vill säga upp mig för att personalen arbetar på olika sätt. Personalen gör på olika sätt dag för dag och saknar motivation. Ungdomarna följer inte rutiner för att personalen är otydliga. Vi har exempelvis inte så många husmöten och jag som vikarierar får inte vara med på några alls.”

“Det jobbiga är att ta med sig jobbet hem om man inte kan arbeta med sig själv. Man behöver lära sig att jag har gjort allt jag har kunnat. För då kan man må bra också. Man får lära sig att stänga av.”

“Vi som jobbar här har väldigt låg status jämfört med socionomer, det måste man ändra på.”

“[Utbildning i hedersproblematik och samtalsmetodik] behövs, speciellt inom samtalsmetodik och konflikthantering.”

Ungdomarnas behov utifrån intervjuerna

Behov ungdomarna själva uppmärksammar

- ❖ Aktiviteter och träning
- ❖ Familj
- ❖ Vänner
- ❖ Uppehållstillstånd
- ❖ Gå i skolan och lära sig svenska
- ❖ Lära sig om livet
- ❖ Att få prata om och tänka på roliga saker
- ❖ Framtidstankar och drömmar
- ❖ Delaktighet i regler och beslut

Våra intervjuer indikerar att de mer specifika behoven hos ungdomarna varierar. Vissa uppger att de mår bättre av aktiviteter som gör att de slipper tänka på minnen. Andra tycker att det hjälper att tänka på familjen. Vi kan också se att det finns vissa behov som återkommer i intervjuerna. Det är främst de övergripande behoven av trygghet. Många av ungdomarna återkommer till att det är frånvaron av familjen som är det jobbigaste att leva med. Osäkerheten kring framtiden och uppehållstillstånd är också en faktor som ungdomarna pratar om när de refererar till behovet av trygghet. Som behovstrappan uppmärksammar är trygghet det behov som är det mest centrala efter de fysiologiska behoven. Då intervjuerna har varit med barn och unga som bor på olika typer av boenden får de sina fysiologiska behov av mat, värme och sömn tillgodosedda. Under våra intervjuer med ungdomarna framkom det att flera av ungdomarna kände att den ständiga rädslan under flykten var mer påfrestande än avsaknaden av fysiska ting som mat. FreeZone har genom intervjuerna fått intryck av att det stora behovet av trygghet efterlevs även i deras nuvarande situation. Därför anser vi att det centrala fokus behöver ligga på hur vi kan ge ungdomarna trygghet.

Efter behovet av trygghet är det behov av samhörighet och gemenskap som efterfrågas av ungdomarna själva. Flera av ungdomarna berättar att de mår som sämst när de är ensamma. Det är då tankarna kommer ifatt dem.

“Det är svårt att vara ensam och att inte ha familjen nära. [...] Om jag är trygg och bor med min mamma så kan jag välja att utbilda mig till vad jag vill”¹³

Intervjuerna indikerar att ungdomarna i nuläget befinner sig mellan andra och tredje steget i behovstrappan. För att de ska kunna bygga upp sin självkänsla och självförverkliga sina drömmar behöver de därmed först känna en grundläggande trygghet och en samhörighet med andra människor. Flera av ungdomarna berättar att aktiviteter av olika slag är ett sätt att slippa vara ensam med sina tankar. Socialstyrelsens rapport “Ensamkommande barn och ungas behov – en kartläggning” från 2013 tar upp att aktiviteter skapar trygghet och sänker den psykiska ohälsan. Socialstyrelsen menar att aktiviteter höjer barnets välmående och ger en mera rutinerad vardag. Socialstyrelsen styrker även att aktiviteter bidrar till inkludering och utveckling.¹⁴ Att delta i aktiviteter kan därmed vara ett sätt för ungdomarna att känna gemenskap och samhörighet med andra människor.

Ett sätt att ge ungdomarna en större känsla av gemenskap och trygghet är att på boenden uppmärksamma hemlandets traditioner och högtider. FreeZone tror att igenkänning kan skapa trygghet och en känsla av samhörighet.

“Maten är jätteviktig för dem”¹⁵

Att få laga mat från hemlandet är väldigt viktigt för många av ungdomarna, likaså tillgång till sociala medier på kvällarna. Med tanke på eventuell tidsskillnad till sin familj samt att ångestfyllda känslor normalt kommer kvälls- eller nattid är det viktigt att de har tillgång till sociala medier och möjlighet att kunna kontakta familj och vänner under kvällen. Därmed anser FreeZone att regler och rutiner bör ses över på HVB-boenden och ungdomarnas behov ska alltid tas i åtanke vid beslut. Beslut som rör ungdomarna behöver alltid göras i samråd med dem.

¹³ Intervju med ungdom. Pojken är 17 år. Citatet är översatt.

¹⁴ Socialstyrelsen, *Ensamkommande barns och ungas behov - en kartläggning*, 2013, s.21,28

¹⁵ Intervju med boendepersonal

I våra intervjuer kom det upp att det förekommer stränga regler på ett boende och att reglerna inte är lämpade för alla ungdomarna. En av boendepersonalen uppmärksammar också de stränga reglerna:

“Alla måste vara i sina rum klockan 21 och sova klockan 22, annars stänger de av internet. Vilken svensk ungdom lever efter sådana rutiner?”¹⁶

Ungdomarna behöver själva få vara delaktiga i beslut som rör dem, speciellt i situationer när det handlar om regler och rutiner som berör deras vardag. Det här är en viktig uppmaning som tål att upprepas. Även när det kommer till andra frågor som asylprocessen, boendeplicering, skolgång och fritidsaktiviteter har barn rätt att få uttrycka sin mening. Vid intervjuerna med boendepersonal får vi till svar att barnen har möjlighet att vara delaktiga i husvärdsmöten där regler och rutiner diskuteras, men att det funnits ett svalt intresse från ungdomarnas sida. För att unga ska kunna tillgodose sin rätt att få uttrycka sin mening i frågor som rör barnet behöver vuxna aktivt uppmuntra den unga till att vara delaktig i beslut.

Behoven som ungdomarna nämnt under intervjuerna kan inte ses som en direkt följd av flykten, men det kan ge indikationer på vilka typer av stöd och bemötande som efterfrågas. Som intervjuerna visar är ungdomarnas övergripande behov detsamma som för ungdomar generellt sett. De generella behoven är universella och inte kopplade till erfarenheter av flykt. Barn och unga med erfarenhet av flykt kan inte ses som en homogen grupp. Det är viktigt att kartlägga och särskilja varje barns individuella behov och därför ska rutiner och regler på boenden anpassas efter individerna som berörs.

¹⁶ Intervju med boendepersonal

Behov boendepersonalen uppmärksammar hos de unga

- ❖ Skola och aktiviteter
- ❖ Integration och att träffa nya människor
- ❖ Pengar
- ❖ Motivation
- ❖ Samtal, handledning och vägledning
- ❖ Samhällsinformation och information om asylprocessen
- ❖ Tillit (till vuxna, boendepersonalen, Socialen och Migrationsverket)
- ❖ Ökad självkänsla

Boendepersonalen som vi har intervjuat uppmärksammar bland annat att de unga behöver aktiviteter där de får träffa nya människor och bygga upp nya relationer. Skolan är viktig, men det behövs också aktiviteter utanför skolan. Som Barnkonventionen förtydligar under artikel 31 har alla barn rätt till fritid, lek och vila. En av de intervjuade berättar att det finns utmaningar i att få en del ungdomar att självmant vilja delta i anordnade aktiviteter, då somliga saknar motivation och förståelse kring syftet med aktiviteterna. Med stöd av Barnkonventionen anser FreeZone att det är viktigt att personalen ger förutsättningar för och uppmuntrar ungdomarna att delta i aktiviteter, samt att det finns en balans mellan lugna och aktiva inslag i aktiviteterna.

Boendepersonal anser att ungdomarna behöver vägledning och information för att de ska kunna nå sina mål och må bra. Det är vår plikt att se ungdomarna som rättsbärare, därmed ska de få regelbunden information om allt som rör och berör exempelvis deras asylprocesser och boendebeslut. Ungdomarna behöver även få vägledning i hur samhället fungerar så att de kan klara sin utbildning och ta sig ut i arbete. Både de unga och de yrkesverksamma har i intervjuer framfört att ungdomarna efterfrågar information om Sverige samt om jämställdhet och normer.

”Det är inte roligt att inte kunna reglerna [i landet]”¹⁷

”I Sverige finns det folk från olika länder och det som är viktigast är att förstå samhället och göra sånt så att samhället gillar dig.”¹⁸

¹⁷ Intervju med pojke, 16 år, citatet är översatt

¹⁸ Intervju med pojke, 17 år, citatet är översatt

“att de lär sig om samhället, för det är en helt annan kultur, information och klimat i det nya landet. Det behövs.”¹⁹

Behovet av information och vägledning kan kopplas till KASAM-teorin. KASAM utgår från att vi behöver känna ett sammanhang och en förståelse för vad som sker runt omkring oss. Där är vägledning en betydande faktor som kan bidra till att vi känner att livet är begripligt, hanterbart och meningsfullt; faktorer som enligt KASAM bidrar till en stärkt psykisk hälsa.

Personalen uppger även att ungdomarna har ett behov av mer uppmärksamhet från personalen själva. Boendepersonalen menar att många ungdomar är oroliga över exempelvis uppehållstillstånd och behöver få dela sin oro med vuxna. Trots att ungdomarna har en god man är det inte alltid tillräckligt, då många gode män har ansvar för ett större antal ungdomar än de förmår. Boendepersonalen pratar också om att ungdomarna har ett stort behov av att känna tillit. Många ungdomar är oroliga över vad som kommer hända med den information ungdomen delar med sig av. Det behövs tydligare riktlinjer för ungdomarna så att de har kännedom om vilka frågor som personalen behöver vidarebefordra/skriva upp i journaler samt vilka som stannar mellan ungdomen och den vuxna. Riktlinjer kan enligt KASAM också bidra till att skapa en begriplig, hanterbar och meningsfull situation.

“Alla barn har en person i personalen som de vill lita på. [...] De vill ha någon som lyssnar på dem och behåller deras hemligheter”²⁰

“De har fortfarande inte kommit ifrån mammas kärlek och det behovet”²¹

FreeZone har erfarenhet av att det finns ett behov av alternativa omsorgspersoner så länge barnen/ungdomarna är åtskilda från sina vårdnadshavare. Det kan exempelvis vara genom deras gode män eller genom en trygg person ur boendepersonalen. Det här är något som även Rädda Barnen nämner på deras hemsida. De uttrycker att barn har ett behov av trygga relationer med vuxna. Som en av boendepersonalen berättar i intervjun är många av ungdomarna misstänksamma mot vuxna, Socialen och Migrationsverket. Med tanke på att de befunnit sig på flykt, där många av barnen blivit utsatta för traumatiska möten med vuxna människor, är det inte konstigt att barnen har svårt att känna tillit till vuxna i Sverige. Enligt Rädda Barnen är bemötandet mycket viktigt för att kunna skapa en trygg relation med barnen och

¹⁹ Intervju med boendepersonal

²⁰ Intervju med boendepersonal

²¹ Intervju med boendepersonal

ungdomarna. Det styrker vår teori om att det är viktigt att boendepersonal har rätt kunskap och redskap för att kunna bemöta ungdomarnas behov.²²

Boendepersonalens behov utifrån intervjuerna

De behov som personalen uppmärksammar och efterfrågar

- ❖ Mer tid avsatt för att ge ungdomarna full uppmärksamhet
- ❖ Kunskap och stöd för bemötande och samtal
- ❖ Kunskap om hedersproblematik
- ❖ Bemästringsstrategier för att skilja på arbetet och privatliv
- ❖ Riktlinjer för personalen
- ❖ Rutiner som efterfölj av all personal
- ❖ Pengar för att kunna anordna aktiviteter
- ❖ Ett bekräftande från samhället

Personalen uppmärksammar att arbetet är mycket krävande och att det leder till att personal säger upp sig. Det finns många behov som inte tillgodoses i nuläget enligt de intervjuade vuxna. Personalen har för många arbetsuppgifter vilket gör att de inte har tid för att sätta sig ner med ungdomar som behöver ventilera sina tankar och ställa frågor.

En av grundprinciperna inom Barnkonventionen är att alla barn har samma rättigheter, lika värde och ska skyddas mot diskriminering. Om personal är stressad och inte hinner sätta sig ner med ungdomar som uttrycker att de behöver prata finns det en risk att personalen inte heller får utrymme att reflektera över hur de hanterar situationer. Diskriminering kan ske utan onda avsikter och det behövs en ständig medvetenhet och reflektion för att se till att alla får samma möjligheter. Anställda på boenden för nyanlända behöver därmed utrymme under arbetstid att hinna reflektera över om alla på boendet ges samma förutsättningar från personalen, samt hur det ska kunna ändras om så inte är fallet.

Naim Zeneli, verksamhetschef på *Forza Ungdom* i Helsingborg, och Teresa Almerud, verksamhetsutvecklare på *Ung Art* i Malmö, uppmärksammar under intervjuerna att det finns en bristfällig kunskapsnivå om ungdomarnas behov hos de anställda. Både Zeneli och Almerud berättar att många anställda inte har fått någon intern

²² Rädda Barnen, *Tips till dig som möter barn som flytt till Sverige*

utbildning. Även de anställda på HVB påpekar att de behöver utbildning i främst samtalsmetodik. Boendepersonal efterfrågar även specifika metoder på hur de ska agera när exempelvis en ungdom får ett negativt besked från Migrationsverket. Personalen efterfrågar också utbildning i konflikthantering och hur de bättre ska kunna avläsa psykisk ohälsa bland ungdomarna och se till att ungdomen får rätt vård. FreeZone uppmärksammar att personalen på HVB-boenden behöver kunskap om trauma och traumabearbetning, då det kan ge en ökad förståelse till de ungas beteenden och ageranden. Kunskap om trauma ger personalen redskap att bättre möta ungdomarna vid samtal eller konflikter.

Även kunskap om ärenden relaterat till hedersnormer efterfrågas. Hoshi Kafashi, verksamhetsansvarig på *Shanazi hjältar och hjältinnor* i Linköping, berättar under intervjun att det saknas kunskap om hedersproblematik bland boendepersonal.

“De flesta har varit med om misär och sett saker som människor inte borde se. Vi hade en kille [som hade blivit fysiskt torterad]. Det var hans familj som hade gjort det. Han hade någon sorts funktionsnedsättning. Det glömmar man bort inom hederskulturen, han var en skam för familjen. [...] Vi förstår inte vad de har varit med om, vad som har lett till att de flytt. [...] Personal ska kunna [heders]problematiken. Barn placeras på boenden där personalen inte kan något om [heders]problematiken.”²³

Även tidskriften *Läkare i världen* uppmärksammar en bristande kunskap hos boendepersonal, men också bland lärare, elevhälsa, socialarbetare och gode män. Enligt tidskriften leder den bristande kunskapen till att barn och unga med erfarenhet av flykt i många fall inte får den vård de har rätt till.²⁴ Det här är något som även lyfts fram under vår intervju med Almerud. Almerud anser att det inte görs tillräckligt väl genomgående kartläggningar på ungdomarna, vilket gör att de inte får den vård de behöver.

“Det finns ett skäl till att alla barn ska ha utredning och handledning enligt svensk lag. Men för ensamkommande tänker man inte så. De behöver bara bo och ha aktiviteter enligt Migrationsverket och socialtjänsten, men även på regeringsnivå förekommer det tänket. Man kollar inte behoven och gör skillnad i denna fråga. Man skiter i all forskning.”²⁵

²³ Intervju med Hoshi Kafashi, *Shanazi Hjältar och hjältinnor* i Linköping

²⁴ *Läkarna i världen*, *Nyanlända får inte den vård som de har rätt till*, publicerad: 207-03-03

²⁵ Intervju med Teresa Almerud, verksamhetsutvecklare på *Ung Art* i Malmö

Samtliga av de intervjuade boendepersonalen efterfrågar kunskap i att hålla samtal och bemöta ungdomarnas berättelser och behov. Boendepersonalen behöver resurser och verktyg för att hantera olika situationer de ställs inför. Behovet av att känna en trygghet i att kunna hantera situationer är något som även styrks av KASAM-teorin.

”Ibland blir de mycket aggressiva p.g.a. att de inte kan prata med personalen och de skyller mycket på personalen för att de inte kan hantera situationen. Ibland uppstår problem för att barnen tänker mycket på sin familj och på tiden som de har varit i Sverige och andra negativa saker.”²⁶

Personalen på HVB får ta del av tunga berättelser och har en arbetsmiljö där de regelbundet får brottas med känslor av hopplöshet och maktlöshet bland ungdomarna. Intervjuerna med boendepersonalen har tydliggjort att det finns ett behov av stöd och förebyggande arbete för att minska riskerna för psykisk ohälsa bland de anställda. En av de intervjuade uppmärksammar att det kan vara svårt att stänga av arbetet i sitt privatliv. Vi tror på att en ökad kunskap hos personalen kan minimera riskerna för utbrändhet bland personalen. Lars H Gustavsson och Tor Lindberg, författarna bakom UNICEFS-handbok ”Möta barn på flykt”, uppmärksammar också behovet av kunskap. De skriver att om boendepersonalen har kunskap om vilka förhållanden barnen och deras föräldrar kommer ifrån, om vanliga och ovanliga reaktioner på stress, vart någon kan vända sig för att få hjälp och om var gränserna går mellan deras egna och andras yrkesroller så blir det lättare att bedöma vad deras egen uppgift är.²⁷

”I nuläget följs inte rutiner [på boendet]”²⁸

”En handlingsplan [på arbetsplatsen] finns men vi har ingen aning om den följs”²⁹

Under intervjuerna lyfts behovet av riktlinjer fram upprepade gånger. De intervjuade uppger att det är problematiskt när personalen inte utgår från samma riktlinjer. Utan riktlinjer för hur personalen ska arbeta blir det brist på motivation hos en del personal och ungdomarna får otydliga förmaningar. Det leder enligt en av de intervjuade till att ungdomarna inte alltid följer de rutiner som finns på boendet. En

²⁶ Intervju med boendepersonal

²⁷ Gustavsson, Lars H och Lindberg, Tor, *Möta barn på flykt*, UNICEF-handbok, 2016, s.28

²⁸ Intervju med Naim Zeneli, verksamhetschef på *Forza Ungdom* i Helsingborg

²⁹ Intervju med Kerstin Stöckl, samordnare på integrationsenhet i Helsingborg

handlingsplan är också viktig för personalen. Toktam Jahangiry, projektledare på *Kompetenscentrum mot våld i nära relationer* i Malmö, uppmärksammar i intervjun att alla arbetsplatser som arbetar med människor måste ha en handlingsplan för olika situationer, så att anställda exempelvis vet vem de ska ringa i första hand. En av de intervjuade riktar även kritik mot Socialstyrelsens sätt att förvara och använda ungdomarnas individuella handlingsplaner.

Både ungdomarna själva och boendepersonalen uppger att det finns ett behov av att ges aktiviteter där de får träffa nya människor och hålla sig sysselsatta. Till det uppmärksammar en av våra intervjupersoner att det krävs att kommunen eller den ekonomisk ansvariga ser till att boendena har en ekonomi som tillåter personalen att lägga en summa på aktiviteter för ungdomarna.

Sammanfattningsvis har FreeZone genom behovsstudien kommit fram till följande resultat. Vi vill uppmärksamma att det här är ett urval av behov och att behovsrutorna bygger på de intervjuer vi gjort.

Behov hos ungdomarna

- ❖ **Trygghet och tillit**
 - Förtroendefulla relationer med andra vuxna
 - Familj och vänner
 - Samtal och vägledning
 - Rutiner och struktur
 - Kunskap om sina rättigheter
 - Pengar
- ❖ **Gemenskap och samhörighet**
 - Integreras genom att träffa andra ungdomar
 - Kunskap om jämställdhet och normer
 - Igenkänning genom exempelvis mat
 - Tillgång till sociala medier
 - Skola, träning och aktiviteter
- ❖ **Delaktighet**
 - Inflytande vid beslut
 - Ses som en resurs, inte en börda
 - Lära sig svenska
- ❖ **Självkänsla och framtidsdrömmar**
 - Motivation

Behov hos boendepersonalen

- ❖ **Kunskap om:**
 - Hedersproblematik
 - Asylprocessen
 - Konflikthantering
 - Psykisk ohälsa
- ❖ **Kunskap och metoder för att:**
 - Kunna ge barnet strategier som gör det lättare att hantera tankar, känslor och beteenden
 - Särskilja på arbete och privatliv
- ❖ **Pengar för att kunna anordna aktiviteter**
- ❖ **Rutiner och samverkan**
 - Riktlinjer
- ❖ **Färre arbetsuppgifter för att ge mer tid till ungdomarna**

- ❖ Utbildning och handledning som ger yrkesverksamma ökad kompetens om bemötande och samtal, konflikthantering, psykisk ohälsa, stärkande arbete och praktiskt arbete med mänskliga rättigheter. FreeZone:s metod utgår från lösningsfokuserad samtalsmetodik. Det är ett kraftfullt redskap för att ersätta känslor av maktlöshet och hopplöshet med känslor av hopp inför framtiden och en tilltro till sin egen förmåga.
- ❖ Redskap och metoder som ger unga bättre förutsättningar för att hantera sin livssituation, stärka sin självkänsla samt hantera stress och oro.
- ❖ Kunskap som ger unga ökad medvetenhet om sina egna och andras rättigheter.
- ❖ Påverkansarbete med ett barnrättsperspektiv i centrum, bland annat genom forum för att göra ungas röster hörda. FreeZone utgör en länk mellan unga och beslutsfattare i samhället.

FreeZone erbjuder kunskap inom:

- ❖ Mänskliga rättigheter och barnets rättigheter
- ❖ Psykisk ohälsa
- ❖ Stresshantering
- ❖ Självkänsla och självförtroende
- ❖ Normer, jämställdhet och könsroller
- ❖ Hedersproblematik
- ❖ Kollektivistiska kontra individualistiska samhällen och värderingskrockar

FreeZone erbjuder redskap för:

- ❖ Stresshantering
- ❖ Stärka ungas självkänsla
- ❖ Lösningsfokuserade och resursorienterade samtal
- ❖ Konflikthantering och medling (bland annat *Non Violent Communication*)
- ❖ Metoder för att arbeta stärkande med målgruppen enskilt och i grupp

Det här gör FreeZone

Förebyggande metoder för att förhindra psykisk ohälsa hos barn och unga med erfarenhet av flykt är något som Socialstyrelsen uppmärksammar i en studie från 2013. Trygghet och god omsorg kan stödja barn på flykt som mår psykiskt dåligt. Deras mående kan försämrats om asylprocessen blir långdragen.³⁰ I rapporten skriver de att man kan undervisa barn i vad som ses som "normala" reaktioner på svåra upplevelser och lära ut olika andningstekniker och avslappning. Man kan också genom gruppterapi förebygga deras psykiska ohälsa och bearbeta svåra minnen i gemenskap.³¹ FreeZone arbetar förebyggande genom bland annat våra *fria zoner*. I våra *fria zoner* inkluderas både avslappning, andningsövningar och en trygg miljö där ungdomarna får ventilera sina tankar. *Fria zoner* inkluderar även samtal om normer. Att diskutera normer är något som Haxhi Osmanaj, integrationshandläggare i Helsingborgs kommun, trycker på som en viktig del i arbetet med ungdomarnas psykiska hälsa. Osmanaj berättar under intervjun att många av pojkarna har stora förväntningar från sina familjer som är tuffa att leva upp till. Bland annat förväntar sig en del familjer att pojkarna ska skicka hem pengar, vilket riskerar göra att pojkarna dras in i kriminalitet för att undvika att göra familjerna besvikna. Genom att diskutera exempelvis könsroller kan vi få ungdomarna att reflektera över hur normer påverkar dem.

Under den här satsningen har vi erbjudit rättighetsbaserad och stärkande gruppverksamhet med stöd av metodmaterialet *Fria zoner* för målgruppen på enstaka boenden. Syftet var dels att undersöka målgruppens behov och dels att använda FreeZone:s metoder för att lära oss mer om hur redskapen behöver anpassas för just unga som flytt till Sverige utan vårdnadshavare. I en fri zon ges deltagarna redskap för att stärka sin självkänsla, hantera stress och diskutera frågor som kropp, sexualitet, rättigheter, värdegrund och normer.

³⁰ Socialstyrelsen, *Ensamkommande barns och ungas behov - En kartläggning*, 2013, s.12

³¹ Socialstyrelsen, *Ensamkommande barns och ungas behov - En kartläggning*, 2013, s.21.

Så här utvärderade ungdomarna träffarna:

”Det som hjälper mig är att tänka positivt och umgås med vänner. Jag tycker att det som är bra med Fria zoner är att jag kan få prata om sånt som jag hållit inom mig länge. saker som stressat mig och som sitter djupt.”

”Jag tycker att det bästa med Fria zoner är att vi pratar om stress och stresshantering. Man får lära sig nya saker om sig själv.”

”Jag lärde mig att andas och slappna av och det har faktiskt hjälpt mig att sova bättre för det lugnar ner mig.”

”Jag blev starkare när det gäller att tro på mig själv! Jag accepterar inte längre att folk inte tror på mig och att jag inte kan klara av saker. Jag har brutit kontakten med såna personer som drar ner mig.”

”Det jag också lärt mig är att när man blir stressad lärde mig andningen och det hjälper mig! Och lärde mig att ta bort stress och lugna mig!”

Kärnan i metoden har passat målgruppen mycket bra, varit uppskattad och vi ser att metoden behövs. Till exempel har andnings- och avslappningsövningarna hjälpt deltagarna vid deras ångestattacker och sömnsvårigheter. Vi utarbetar nu ett nytt material med ett enklare språk, ytterligare illustrationer som underlag för samtal och ett särskilt upplägg som inkluderar frågeställningar för denna målgrupp.

Enligt artikel 42 i barnkonventionen har alla ungdomar rätt till information om sina rättigheter. När vi frågar boendepersonalen om ungdomarnas rättighetskunskaper uttrycker flera att ungdomarna är medvetna om sina rättigheter, men att de behöver känna till sina skyldigheter. Barnombudsmannen har dock rapporterat att nyanlända ungdomar inte får tillräckligt med information om sina rättigheter.³² Genom *Fria Zoner* uppmärksammar vi barn och ungdomars rättigheter. *Fria Zoner* ger ungdomar en möjlighet att reflektera över sin tillvaro och hur den står i kontrast till vilka rättigheter de ska få respekterade och tillgodosedda.

Som behovsstudien och responsen från *Fria Zoner* pekar på har målgruppen ett behov av att få redskap för att hantera stress och oro. Genom den här behovsstudien kan vi också se att FreeZone:s kompetens inom samtalsmetodik efterfrågas av boendepersonal.

³² Läkarna i världen, *Nyanlända får inte den vård som de har rätt till*, publicerad: 207-03-03

“Ibland när man samtalar med ungdomarna är det det negativa som kommer fram, men har man gått på den här utbildningen vänder man på det om hur man kan prata med dem. T.ex. om jag frågar: Varför går du inte i skolan? De svarar oftast: Jag är trött och jag vill inte gå i skolan och jag ska ändå skickas tillbaka till Afghanistan. Istället frågar jag dem bara: Vad tycker du om skolan? Vad är bra med skolan? Vi tar det positiva och jobbar med det positiva. De här små grejerna som är viktiga att lära sig när man samtalar med dem.”³³

Det här är ett citat från en av de intervjuade som berättar om användningen av lösningsbaserad samtalsmetodik vid samtal med ungdomar som flytt till Sverige. Den intervjuade har inte gått FreeZone:s utbildning, däremot utbildar FreeZone i lösningsbaserad samtalsmetodik i vår utbildning för yrkesverksamma som möter barn och ungdomar. Vi tror på att det går att påverka ungdomens tankemönster genom att ställa rätt slags frågor.

³³ Intervju med boendepersonal

Ungdomarna berättar – flykten till Sverige

“Pappa skickade iväg mig p.g.a. det som hände i Irak och med Daesh (Islamska Staten). Vi var barn och visste inte var vi var på väg när vi flydde från Daesh. [...] De skickade hit mig så att de också kan komma till Sverige. Jag har uppehållstillstånd nu och jag gjorde det här för dem. Jag har en lillebror som är sjuk och som har varit hos många läkare i Irak, men det har inte hjälpt. Kanske kan han bli frisk här.”

(Pojke, 16 år, från Irak, citatet är översatt)

“Jag gick igenom väldigt svåra saker och min egen familj försöka mörda mig flera gånger. Därför ville jag leva ett liv i frihet. Jag följde mina drömmar och flydde. [...] Smugglaren som jobbar med det här gör allt och det är lätt för de att döda mig om det krävs. De målade upp en bild om att vägen är lätt. Till exempel du kommer att äta och vägen är lätt men det var tvärtom. Ibland åt man inte på flera dagar och folk blev väldigt trötta.”

(Pojke, 17 år, från Irak, citatet är översatt)

“Det var krig i Syrien. Efter några månader tänkte jag att jag inte ville stanna i mitt hemland. Jag var själv hela resan och kände inte de som var med mig. Det tog mig 18 dagar att gå från Syrien till Turkiet. Jag promenerade i öknen. Vi hade inget vatten, men vi hade mat så vi klarade oss, men till slut tog allt slut. Smugglaren lurade oss. Han sa från början att vi bara skulle gå i några timmar. Han var med oss men han tog drogtabletter så han blev inte trött. Han åt men var stark och sprang fram och tillbaka och hade med sig tabletter och vapen. Han sa: Vill ni dö stanna och vill du inte dö fortsätt gå.” (Pojke, 18 år, från Syrien)

“I Sahara gick vi i en månad och drack bensin från bilen. Vi hade ingen mat. Alla dog. I bilen var det 25 personer i en liten bil. Fem personer dog i den bilen. Det var gamla och många var unga. [...] I båten till Grekland satt jag i en båt som inte hade motor. En annan båt som hade motor drog i vår båt och den sjönk. Jag fick simma tillbaka till Libyen. Vi kunde vara i båten i två dagar utan mat och vatten. Vi sov inte av rädsla. Vi hade bara bananer med oss.” (Pojke, 16 år, från Somalia)

“Vi skiljdes åt från mamma, det blev kaos. Alla hamnade i en förläggning i Turkiet. Min morbror var med, men inte min mamma. Vi visste inte vad som hände. Mamma är själva livet för mig. Jag åkte vidare med lastbil och jag visste inte om chauffören visste att jag åkte med och vi visste inte var vi var på väg. I lastbilen fanns en familj som var Yezidie precis som jag. De blev min trygghet för att i lastbilen fanns det folk som flydde och sa att de ville halshugga Yezidier för att de inte är muslimer. Det är halal att döda er sa han. Vi var tysta och bara lydde för att komma fram.”

(Pojke, 17 år, från Irak, citatet är översatt)

“Vi kom till Grekland och det var dåligt med mat och vatten. Därifrån tog polisen oss till polisstationen som var som ett fängelse. Det var många familjer där och vi fick stanna där länge. Man fick lite pengar av dem för mat då många hade förlorat sina pengar på båten. [...] I Grekland bodde jag med några killar på ett övergivet företag. Vissa var snälla och kom med sovsäck. [...] När polisen slog oss kom en kvinna med mat och medicin till oss. [...] Det finns riktigt snälla människor, å andra sidan är många helt galna och man kan inte glömma de heller.” (Pojke, 20 år, från Afghanistan)

“När vi flydde var vi två grupper på 30 personer. Alla från första gruppen dog när en militärhelikopter från Syrien bombade. De försökte döda oss tio gånger men lyckades inte. Vi hade tur för smugglaren kunde hela öknen och mutade några från militären som sen öppnade vägen för oss. Jag gick till fots från Sahara i Homs, sen till Raqqa och sen till Aleppo och sen till Turkiet. Därifrån tog jag mig med gummibåt till Grekland. Den sjönk med 55 personer, men vi räddades. I Grekland var vi i en förläggning där polisen slog oss. Vi kom därifrån och gick till fots till Budapest och därifrån var vi fem personer som åkte lastbil till Frankfurt. På vägen såg vi påkörda afghaner. [...] Vi hade ingen mat och fick äta gräsets rötter. [...] När jag kom till Malmö fattade jag ingenting. Jag såg Securitas och trodde det var poliser och jag trodde de skulle ta mig. Sen hämtade min bror upp mig.” (Pojke, 16 år, från Somalia. Hans bror hade bott i Sverige sedan en tid tillbaka och hade redan asyl.)

Bakgrundsinformation om de intervjuade

Inför behovsstudien har totalt 27 personer medverkat på intervjuer; 10 ungdomar som flytt till Sverige utan vårdnadshavare, åtta anställda på olika HVB-hem, fem kommunanställda och fyra verksamheter. Alla yrkesverksamma har på olika sätt arbetat med unga nyanlända. Vi har av säkerhetsskäl valt att låta ungdomarna och de anställda på boendena vara anonyma.

Personerna inom de verksamheter som har intervjuats

Teresa Almerud som arbetar som verksamhetsutvecklare på *Ung Art* i Malmö. Deras arbete med barn på flykt handlar om att rekrytera familjehem och utbilda dem. Almerud har tidigare arbetat på HVB/behandlingshem för unga pojkar.

Hoshi Kafashi som är verksamhetsansvarig på *Shanazi Hjältar och Hjältinnor* i Linköping. Verksamheten arbetar för att skapa dialog och attitydförändring bland ungdomar som lever i en hederskontext. De arbetar även med att förmedla kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

Toktam Jahangiry som är projektledare för att samordna utbildning om barn som flytt utan vårdnadshavare för yrkesverksamma på *Kompetenscentrum mot våld i nära relationer* i Malmö. Jahangiry har även arbetat som socialsekreterare i ärenden med barn som flytt till Sverige utan vårdnadshavare.

Naim Zeneli som är verksamhetschef på *Forza Ungdom* i Helsingborg. Verksamheten handlar om att skapa aktiviteter och nätverk för unga som flyr till Sverige utan vårdnadshavare. *Forza Ungdom* samarbetar med Helsingborgs kommun och ett HVB-hem i Helsingborg.

De kommunanställda som har intervjuats

- ❖ Haxhi Osmanaj, integrationshandläggare i Helsingborgs kommun
- ❖ Kerstin Stöckl, samordnare på integrationsenhet i Helsingborgs kommun
- ❖ Gabriella Jatta, arbetar med integrationsfrågor i Helsingborgs kommun
- ❖ Hisham Taha, modersmåls lärare i Helsingborgs kommun
- ❖ Ermin Todorovac, socialsekreterare i Höganäs kommun och utbildad zonledare.

Referenser

- Antonovsky, Aaron (2005), *Hälsans mysterium*, 2. Utg. Stockholm: Natur och kultur
- Gustavsson, Lars H och Lindberg, Tor, *Möta barn på flykt*, UNICEF-handbok, 2016
- Hultman, Ole, *Ensamkommande barn - psykologiska perspektiv*, svenska föreningen för klinisk hypnos, 2008
- Juhlin, Johan, *Barnombudsmannen kallar till krismöte: "Ensamkommande planerar kollektivt självmord"*, publicerad: 2017-02-14, [hämtad: 2017-02-15], <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/krismote-om-sjalvmord-bland-ensamkommande>
- Läkarna i världen, *Nyanlända får inte den vård som de har rätt till*, publicerad: 2017-03-03, [hämtad: 2017-05-17], http://www.mynewsdesk.com/se/lakare-i-varlden/blog_posts/nyanlaenda-barn-faar-inte-den-vaard-de-har-raett-till-54990?utm_campaign=Alert&utm_source=alert&utm_medium=email&utm_source=Minds+veckobrev&utm_campaign=313366a9cb-EMAIL_CAMPAIGN_2017_03_05&utm_medium=email&utm_term=0_e8de409d60-313366a9cb-224581129
- Maslow, Abraham, *A Theory of Human Motivation*, Martino Publishing, Mansfield Centre USA, 2014
- Migrationsverket, *Statistik 2015*, [hämtad: 2107-05-17], <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Oversikter-och-statistik-fran-tidigare-ar/2015.html>
- Olsson Klugman, Olof, *Larm om psykisk ohälsa hos ensamkommande*, Tidningensyren, publicerad: 2017-02-03, [hämtad: 2017-02-15], <https://tidningensyren.se/2017/nummer-135/larm-om-psykisk-ohalsa-hos-ensamkommande/>
- Socialstyrelsen, *Ensamkommande barns och ungas behov - En kartläggning*, 2013
- Socialstyrelsen, *Många kommuner känner till självmordsplaner bland ensamkommande*, publicerad: 2017-02-15, [hämtad: 2107-05-17] http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2017/mangakommunerkanntillsjalvmordsplanerblandensamkommande?utm_source=Minds+veckobrev&utm_campaign=90dacefb80-fb80-EMAIL_CAMPAIGN_2017_02_11&utm_medium=email&utm_term=0_e8de409d60-90dacefb80-224581129
- Rädda Barnen, *Tips till dig som möter barn som flytt till Sverige*, [hämtat: 2017-11-28], <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-pa-flykt/bemota-barn-pa-flykt/>